

A könyvtárosok kandidatúrájától a PhD-ig, avagy: a „Felhívás keringőre”-től a „mi lesz ezután”-ig

Magyarországon – s itt hadd használjuk a nemzetközileg mind közkeletűbb megnevezést – a „Library and Information Science” nehezen, hosszú küzdelmek árán ért odáig, hogy tudományos minősítést lehetett belőle szerezni. Cikkünk írója e küzdelmek „frontembere” volt, s ezért e problémakörre való visszatekintése, illetve a minősítés jövőbeli sorsának aggodó felvetése számára „alanyi jog” a szó szoros értelmében.

A címbeli „keringőri” a nyolcvanas évek derekán írtam a TMT-be [1]. A cikk időszerűségét az adta, hogy a könyvtárosok kandidátusi jelentkezésével és dolgozatával a Tudományos Minősítő Bizottság (a továbbiakban: TMB) szakbizottságai és a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) egyes osztályai között folyt – több évig tartó – „tili-toli” véget ért, és konszolidálódni látszott a TMB könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási alkalmi bizottságának minden szükséges esetben való „hadrafoghatósága”. Másként szólva: megszűnt a korábbi bizonytalanság, ui. a TMB megerősítette a szóban forgó alkalmi bizottság létét és kompetenciáját minősítési ügyekben.

Áttörés volt ez a javából: megnyitotta a könyvtárosok és szakirodalmi tájékoztatók számára a kandidátusi minősítés elnyerésének szervezett és nem is eredménytelennek maradt lehetőségét. Ezért volt „felhívás keringőre”, hogy tájékoztassa és ösztönözze a szakmát a minősítési lehetőség kihasználására. Az alkalmi bizottságnak a szerzett lehetőséggel úgy kellett élnie, hogy a TMB ugyanakkor nem ismert el semmiféle „tisztá” könyvtártudományt, ami működését felettébb „kapcsolatigényessé” tette azokkal a TMB- és akadémiai szervezetekkel, amelyek a minősítésre pályázó könyvtári-tájékoztatási tudományos munkásságával kapcsolatban álló más tudományterületeken voltak illetékesek.

A TMB 1995. január 19-i megszűnésével, illetve akadémiai Doktori Tanácsa történt átszervezésével, a kandidátusi fokozatot helyettesítő PhD rendszeresítésével új helyzet alakult ki. Ezért indokolt a címben szerepeltetett „mi lesz ezután”. Az eddig érvényes minősítési rend szempontjából annak

„hattyúdal” jellegéről szólhatunk. Azonban mielőtt még ezen eltöprengenék, hadd emlékezzem vissza a tudományos minősítő munka „keringős” éveire. Bevezetésként két hozzám – az alkalmi bizottság elnökéhez – írt levelet kívánok közölni. Az első a TMB akkori titkárától érkezett:

„A könyvtárban, bibliográfiai-szakirodalmi informatika szaktudományként való elismerése ügyében írott levelet és az előzményeket is áttekintve az alábbi álláspontot tudom közölni:

1. A tudományszak elismerése részünkről nem képezi vita tárgyát.
2. Az ilyen ügyek szakbizottsági kezelését legcélszerűbben ad hoc bizottságok keretében látjuk megoldhatónak továbbra is, mert számos határterületi érintkezés lehetséges a konkrét esetektől függően.
3. Azzal értünk egyet, hogy a tudományág mellett zárójelben történjen a további specifikum jelzése.
4. A kutatóhelyek jegyzéke ügyében – az Elnökség 1984. évi állásfoglalása értelmében – a főhatóságok illetékesek állást foglalni. Javasoljuk tehát, hogy szíveskedjenek az Akadémia mb. főtítkárához fordulni.

Budapest, 1985. február 15.

Üdvözlettel:
Mádl Ferenc s.k.

P. S. Válaszunk, úgy látom, egyezik elgondolásoddal, ha nem így volna, beszéljünk még róla. MF”

Az iménti levél 4. pontjával kapcsolatban érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az MTA mb. főtítkárának „illetőségbe keverése” ismételt jelzi: a könyvtárosok és szakirodalmi tájékoztatók minősítésének ügyével igencsak komolyan és magas szinten foglalkoztak. A másik levelet a TMB titkárságának vezetője írta:

„Tájékoztatom, hogy a Tudományos Minősítő Bizottság Plénuma 1993. szeptemberi ülésén a TMB Szakbizott-

ságok működését 1994. január 31-ig meghosszabbította, változatlan személyi összetételben [2].

Felkérem, hogy a Szakbizottság (Szakirodalmi Informatikai Alkalmi Bizottság) tagjait a meghosszabbításról informálni szíveskedjen.

Eddigi munkájukat megköszönve továbbra is kérjük aktív közreműködésüket a tudományos minősítésben.

Budapest, 1993. november 18.

Szívélyes üdvözléssel:
Tamás András s.k."

Végül hadd tegyem közzé az MTA mb. főtitkárának 1985. április 24-i átiratát Szabó János akadémikushoz, a TMB elnökéhez, amely – minősítetten – „hab a tortán”:

„A szakirodalmi információ rohamos fejlődése és felhasználása iránt tapasztalt érdeklődés szükségessé teszi, hogy az a gyakorlat és azok a stúdiumok, amelyekből elmélete kinőtt, a TMB tudományos továbbképzést végző kutatóhelyek jegyzékében is megfelelő helyen nyerjen elhelyezést. Ez megfelel a nemzetközi tudományos gyakorlatnak is. Egyes országokban »Library and information science«, máshol »informatika« néven vált a szakirodalmi informatika elfogadott és minősített tudományos kutatássá. A korábbi, 1984-es TMB-jegyzék az irodalomtudományi főszak alá rendelte a »könyvtártudományt« és a »szakirodalmi informatikát«, mely gyűjtőfogalom magában foglalja a könyvtártant és a tudományos bibliográfiát is.

Javasolom, hogy a szakirodalmi informatika mint interdiszciplináris téma vagy a társadalomtudományok végén, vagy a jegyzék legvégén helyezkedjék el a következő intézményi kutatóhelyi besorolással:

Szakirodalmi informatika
(ideértve a könyvtártant és a tudományos bibliográfiát)

Országos Széchényi Könyvtár
ELTE Egyetemi Könyvtár
ELTE Könyvtártudományi Tanszék
MTA Könyvtár

Láng István s.k.
mb. főtitkár"

(Megjegyzendő, hogy az első négy könyvtáros kandidátusi fokozatot a TMB még „ex offo” jelleggel és irodalomtudományi megjelöléssel adományozta [3].)

E cikk szerzője, aki korántsem újonc a TMT hátsábjain, úgy véli, hogy napjaink számítógépre orientálódott szakmájában sem haszontalan ez a történeti visszatekintés, amelynek tizenhárom évet átfogó tartama alatt jó néhány kolléga nyerte el a kandidátusi fokozatot, sőt ketten a „nagydoktorit” is. „Számokkal operáló számvetést” itt nem kívánok adni, és arról sem szeretnék beszámolni, hogy a megítélt címek miként oszlanak meg az egyes

alaptudományokhoz való kötődésüket illetően. A neveket ugyancsak mellőzni lehet, mégha viselőik közül többen ma is közöttünk járnak és ismertek, de vannak kevésbé ismertek is.

Viszont fel kell vetnem: sikeres volt-e mindenben a kialakult minősítési szaktevékenység. Nem, korántsem. Voltak kudarcaink is. Így kiváló szakdolgozatok mentek veszendőbe amiatt, hogy az „altera pars”-t képviselő opponensek nem találtak bennük alapszakmájuk szerinti új tudományos eredményeket, viszont – mondjuk – a tudományometriát mint születő diszciplínát nem ismerték eléggé, s ennél fogva el sem ismerték. Más kérdés, hogy az egyik ilyen jelölt Leidenben PhD-fokozatot kapott, amit idehaza honosítottak. Voltak – persze –, akik nyögvenyelősebb dolgozatokkal pályáztak, ahogy ilyesmik más szakterületeken is elő-előfordulnak.

Az alkalmi bizottság mindenestre „észrevétlenül”, anélkül fejezte be több mint tízéves pályafutását, hogy kétsornyi „elbocsátó szép üzenetet” kapott volna. No de ez egyáltalán nem rendkívüli közéleti jelenség. És az sem az, hogy milyen nehezen lehet áttekintést szerezni a „mi lesz ezután” kérdéskörében, a PhD-kurzusok eddigi alakulásáról szakmánkban. Annyi azonban tudható, hogy a felsőoktatási keretekbe decentralizált akkreditálási eljárás jegyében már folyik könyvtárosi-szakirodalmi tájékoztatási kurzus. Az ELTE-n a könyvtártudományi-informatikai tanszéken a magyar irodalomtörténeti tanszak keretében. Feltehetően más képző bázisok (Debrecen, Nyíregyháza, Szombathely) is érdekeltek. A TMB-tapasztalatokra visszagondolva megkérdendő: van-e, lesz-e e kurzusokhoz megfelelő szakembergárda [4]. Annyi bizonyos, hogy megszervezésük-működtetésük nehéz, göröngyös feladatnak ígérkezik akkor is, ha a közelmúltban az új minősítési szabályok szerint három jelölt sikeresen vette a szóbeli vizsgát, és most készül az írásbeli megvitatására a ELTE-n.

A szakmai minősítési programcsomagban az is problematikusnak látszik, ami a TMB-ben folyó munkát éveken át végigkísérte, nevezetesen a könyvtártudományi-szakirodalmi tájékoztatási diszciplína helye a tudományos nomenklatúrában. A hazai felsőoktatás ugyan sok mindent átvett a nyugati „módiból”, de a szakma interdiszciplinaritásban megvalósuló önálló felsőoktatási voltának elismerését nem. Kimaradt – legalábbis egyelőre – a „School of Librarianship and Information Science” típusú fakultás- és tudományközi felső-

oktatási intézmény átlántálása. Ennek következtében nálunk továbbra is él a nyugatiakra nem jellemző ingadozás a bölcsész-művelődéstörténeti és az informatikai irányultság között. A szakma érdekérvényesítő képességének korlátolt volta (s ehelyütt nem a finanszírozási problémákra gondolok elsősorban), de talán szemlélete sem eléggé rugalmas ahhoz, hogy a közeljövőben e téren változás következék be. És persze: egyáltalán nem csak a mi szakmánk rugalmassági és előretekintési fogyatékoságairól van szó. – Sapienti sat.

Jegyzetek

- [1] RÓZSA György: Felhívás keringőre. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 33. köt. 2. sz. 1986. p. 60–67.
- [2] Az alkalmi bizottság összetétele interdiszciplináris voltából kifolyólag heterogén volt. Az MTA Könyvtárát képviselő elnöke mellett a titkári teendőket kezdetben *Vásárhelyi Pál* (BME Központi Könyvtára) látta el. Tagjai voltak – többek között – *Bujdosó Ernő* (a fizikai tudományok kandidátusa, az MTA Könyvtárának osztályvezetője a scientometria bevezetésekor), *Csapodi Csaba* (az irodalomtudományok kandidátusa, az MTA Könyvtárának osztályvezetője), *Farkas János* (a szociológia doktora, BME), *Forgács Iván* (az orvostudományok kandidátusa), összesen 23-an, valamennyien minősítettek. Az al-

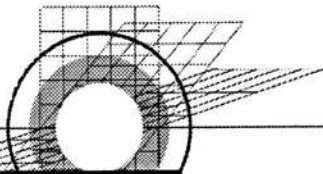
kalmi bizottság aktivizált személyi összetétele akként változott, hogy milyen témájú volt a jelölt dolgozata, illetve milyen szakterületet érintett. Pl. *Marton János* bizottságában (ő akkor a Szegedi Biológiai Központ könyvtárvezetője volt) két matematikus is részt vett *Szelezsán János* és *Varga László* személyében az ELTE TTK-ról. A bizottság külföldi jelölteket is bírált: 1996 márciusában egy *Alemie* nevű etiópai jelöltnek ítélte oda a neveléstudomány-informatika kandidátusi fokozatot *Horváth Tibor* és *Sebestyén György* opponálásának kíséretében. Ezt megelőzően a kubai *Teresita Rodriguez Ricard* már nyert ilyen fokozatot.

Az alkalmi bizottság működési mechanizmusához heterogén személyi összetétele folytán – a TMB meghagyását teljesítve – hozzátartozott az az 5-6 fős „állandó alkalmi” szakértő csapat (a labdarúgásban ezt hívják „kemény mag”-nak), amely esetenként gondoskodott az új jelölt tematikájával kvadráló bizottság összeállításáról.

- [3] *Kőhalmi Béla*, *Hajdu Helga*, *Goriupp Aliz*, *Dezsényi Béla*. Az utóbbi három az OSZK-ból.
- [4] Ezzel összefüggésben valamiféle tudományos regiszter „felfektetése” sem volna érdektelen legalábbis a szak- és megyei könyvtárak és az információs központok (főként vezető) munkatársairól képzettségük, nyelvismeretük és publikációs tevékenységük szerepeltetésével. A szakmai jelen- és jövőkutatás számára talán nyújtana támpontokat.

Beérkezett: 2000. XII. 18-án.

Rendezvénynaptár

A digitális könyvtárügy kérdései.

Irány a jövő. Konferencia

London, 2001. április 2–3.

Szervező: Chantal Bristow

OCLC Europe the Middle East & Africa

Tel.: +44 121 456 7720 • Fax: +44 456 4680

E-mail: chantal_bristow@oclc.org

Networkshop 2001 konferencia

Sopron, 2001. április 18–20.

Szervező: Tóth Ágnes

Conference Tours Kft.

1055 Budapest, Kossuth tér 6–8.

Fax: 311-7428

NIIF

Az információs műveltség és a könyvtár mint a tanulás forrásközpontja

Nemzetközi konferencia

Malmö (Svédország), 2001. április 23–24.

Szervező: Christina Tovoté,

Head of User Education

Academic Services, Malmö University

S–20506 Malmö

Svédország

Tel.: 46 40 6657300 • Fax: 46 40 6657301

E-mail: christina.tovote@mah.se

Tomas.christiansson@bit.mah.se

URL: <http://www.bit.mah.se/konferenc/ck2>